

Moderne tijd

Gebruik bron 8.

Een historicus gebruikt deze bron om aan te tonen dat de Industriële Revolutie naast economische veranderingen ook sociale veranderingen tot gevolg heeft.

- 4p **14** Ondersteun deze conclusie door, telkens met een voorbeeld uit de bron:
- een economische verandering van de Industriële Revolutie te noemen die uit deze bron blijkt en
 - een sociale verandering door de Industriële Revolutie te noemen die uit deze bron blijkt.

In 1873 werd gedebatteerd over een wetsvoorstel van Samuel van Houten om fabrieksarbeid door kinderen jonger dan 12 jaar te verbieden.

Sommige liberale tegenstanders van zijn voorstel meenden dat dit verbod in strijd was met hun visie op de taak van de overheid. Zij betoogden ook dat de leefomstandigheden van arbeidersgezinnen zouden verslechteren door deze wet.

- 3p **15** Licht de bezwaren van deze tegenstanders toe door aan te geven:
- bij welk kenmerkend aspect van de negentiende eeuw het wetsvoorstel van Van Houten past en
 - welke visie de liberale tegenstanders van Van Houten hadden op de taak van de overheid en
 - waardoor de leefomstandigheden van arbeidersgezinnen zouden kunnen verslechteren door deze wet.

Een van de belangrijkste verbindingswegen in Berlijn is de straat langs de Brandenburger Tor naar de Potsdammer Platz.

Hieronder staan zes gebeurtenissen die met de geschiedenis van deze straat te maken hebben:

- 1 Toen Friedrich Ebert, de eerste president van de Republiek van Weimar, tijdens zijn ambtsperiode overleed, werd de straat naar hem genoemd.
- 2 De straat werd kort na de Pruisische overwinning op Oostenrijk in een veldslag bij Königgrätz genoemd naar deze plaats.
- 3 De straat werd genoemd naar Hermann Goering, de NSDAP-voorzitter van de Rijksdag.
- 4 De straat werd tijdens de Eerste Wereldoorlog genoemd naar Budapest, een hoofdstad van Oostenrijk-Hongarije, de belangrijkste bondgenoot van Duitsland.
- 5 Langs de oostzijde van de straat werd een begin gemaakt met het afbreken van de Muur.
- 6 De geallieerde bezettingsmacht van Berlijn besloot de naam Ebertstraat in ere te herstellen.

- 2p **16** Zet de gebeurtenissen rond deze straat in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 9.

Een interpretatie:

Met deze prent wordt commentaar gegeven op de buitenlandse politiek van Bismarck.

- 3p **17** Ondersteun deze interpretatie door:
- zonder bron, de kern van de buitenlandse politiek van Bismarck te noemen en
 - met een verwijzing naar de prent, aan te geven welke mening over de politiek van Bismarck de tekenaar in deze prent weergeeft.

Gebruik bron 10 en 11.

Uit deze bronnen blijkt dat de opvatting van veel Duitsers over de Eerste Wereldoorlog veranderde tussen 1914 en 1917.

3p 18 Geef aan:

- welke opvatting je kunt afleiden uit bron 10 en
- welke opvatting je kunt afleiden uit bron 11 en
- welke verklaring er is voor deze verandering van opvatting.

De Duitse bevolking reageerde verdeeld op het Dawesplan.

2p 19 Noem:

- een economisch argument van de **voorstanders** van het Dawesplan en
- een politiek argument van de **tegenstanders** van het Dawesplan.

Vier gegevens over het mediabeleid in nazi-Duitsland:

- 1 Vanaf 1933 werden in opdracht van Goebbels op grote schaal goedkope radio's geproduceerd, de zogenaamde Volksontvangers. Deze radio's werden verkocht voor 76 Rijksmark, ongeveer een half maandsalaris.
- 2 Vanaf 1938 werd een kleiner model Volksontvanger geproduceerd dat 35 Rijksmark kostte en op afbetaling kon worden gekocht.
- 3 De Volksontvangers waren zo gemaakt dat er geen buitenlandse zenders, maar alleen nationale en lokale zenders op konden worden ontvangen.
- 4 Omdat er zo veel redevoeringen van Goebbels op de radio te horen waren, werd de Volksontvanger 'Goebbels Schnauze', de 'bek van Goebbels', genoemd.

Deze gegevens laten zien dat de Volksontvanger gebruikt werd om de nazificatie van Duitsland te bevorderen.

4p 20 Geef met twee van deze gegevens aan, op welke manieren de Volksontvanger bijdroeg aan de nazificatie van Duitsland.

Volgens de Britse historicus Norman Davies heeft het debat over het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog zich te lang geconcentreerd op de buitenlandse politiek van nazi-Duitsland. De Sovjet-Unie heeft volgens hem ook een grote rol gespeeld in het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog.

1p 21 Geef een argument voor deze opvatting.

Gebruik bron 12.

Fragment 1 tot en met 4 in bron 12 zijn reacties op de volgende vijf gebeurtenissen tijdens de Koude Oorlog:

- het neerslaan van de Hongaarse Opstand
- de Cubaanse raketcrisis
- de toespraak van president Kennedy in Berlijn
- de Praagse Lente
- de ondertekening van SALT I.

- 3p **22** Bepaal voor elk tekstfragment welke gebeurtenis daarbij hoort. Doe het zo: fragment ... (cijfer invullen) hoort bij ... (gebeurtenis noemen). Let op! Er blijft één gebeurtenis over.

Op 20 maart 1948 hield een opinieonderzoeksbureau in Nederland een enquête over het Marshallplan. Een grote meerderheid van de Nederlanders stond positief tegenover het Marshallplan, maar onder leden van de CPN (Communistische Partij Nederland) bleek 78% tegen deelname aan het Marshallplan te zijn.

- 3p **23** Verklaar deze uitslag door:
- een politiek **en** een economisch motief van de Verenigde Staten te noemen om het Marshallplan uit te voeren en
 - aan te geven welke politieke reden de CPN-leden hadden om tegen deelname aan het Marshallplan te zijn.

Gebruik bron 13.

Twee conclusies:

- 1 Het beeld dat Chroesjtsjov hier geeft van de Cubacrisis is eenzijdig.
- 2 Dit fragment kan het ontstaan van de detente verklaren.

- 4p **24** Ondersteun elke conclusie door uit te leggen waardoor:
- de beschrijving van Chroesjtsjov eenzijdig is en
 - dit fragment het ontstaan van de detente kan verklaren.

Gebruik bron 14.

Stel, tijdens een spreekbeurt over de Praagse Lente bespreek je deze prent. Er ontstaat discussie over wat Brezjnev in de prent doet met de veters van Dubček: maakt hij ze los of knoopt hij ze juist vast?

- 3p **25** Beredeneer met een historisch argument of Brezjnev de veters van Dubček losmaakt of vastknoopt.

Geografische namen kunnen een politieke lading hebben. In westerse landen bijvoorbeeld werd vanaf 1945 tot 1989 meestal gesproken over 'West-Europa' en 'Oost-Europa'. Na 1989 werd daaraan het begrip 'Midden-Europa' toegevoegd, waarmee landen werden bedoeld die tot die tijd tot Oost-Europa werden gerekend, zoals Polen, Tsjechië, Slowakije en Hongarije.

- 1p **26** Geef een historisch-politieke verklaring voor deze verandering in benaming.

De onderstaande gebeurtenissen gaan over de Britse popzanger David Bowie (1947-2016):

- 1 In 1969 werd het lied *Space Oddity* uitgebracht, vijf dagen voor de live verslaggeving van de maanlanding door de Verenigde Staten, die daarmee de ruimterace met de Sovjet-Unie wonnen. Het lied van Bowie werd een wereldhit.
- 2 In 1972 lanceerde Bowie zijn nieuwe act: als Ziggy Stardust ging hij gekleed in felgekleurde pakken, droeg schoenen met plateauzolen, gebruikte regenboogkleurige make-up en had knaloranje haar.

2p **27** Geef per gebeurtenis aan, welk kenmerkend aspect van de tweede helft van de twintigste eeuw erbij past. Licht je antwoord telkens toe.

Moderne tijd

bron 8

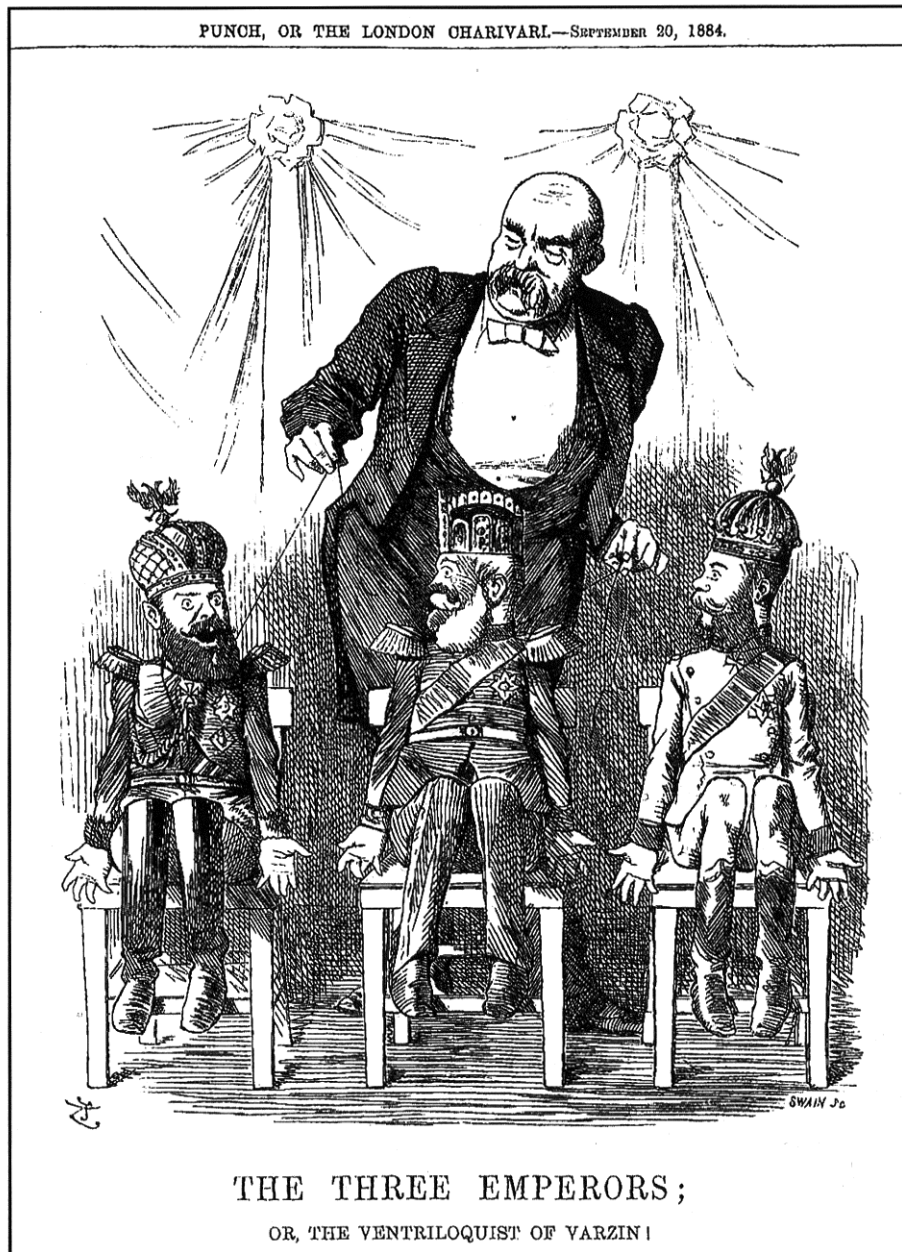
De Engelse textielfabrikant William Radcliffe (1761-1842), beschrijft zijn loopbaan vanaf zijn vroege jeugd in Mellor, in de buurt van Manchester:

Toen ik nog te jong was om te weven, leerde mijn moeder mij het kaarden¹⁾ en spinnen van katoen en het oprollen van vlas en katoenen draden voor mijn vader en broers, die aan het weefgetouw zaten. Daar verdiende ik mijn brood mee, tot mijn vader mij oud genoeg vond om zelf achter een getouw te gaan zitten. Na een paar jaar kon iedere oppassende jongeman voldoende overhouden om zich als fabrikant te vestigen. Er waren maar weinigen, die durf genoeg hadden zich aan een dergelijke onderneming te wagen. Ik was een van de weinigen. Nog vóór ik twintig was, had ik mij op de hoogte gesteld van alle verbeteringen in het verwerken van katoen. En toen ik op mijn 24e trouwde, wist ik voldoende van het vak om met mijn spaarduitjes een eigen bedrijf op te zetten. Vier jaar later had ik een bloeiende zaak met veel arbeiders in dienst. Twaalf jaar later, in 1801, wees onze balans uit, dat we een kapitaalbezit hadden van 11.000 pond. Ik bezat ook nog een landgoed in Mellor, (...) en uit de pacht kreeg ik 350 pond per jaar.

noot 1 Kaarden is het bewerken van ruwe katoen of wol zodat er draden van gesponnen kunnen worden.

bron 9

Een prent van John Tenniel uit het Britse tijdschrift *Punch* van 20 september 1884, naar aanleiding van een overleg tussen de drie keizers van de Driekeizersbond, het verdrag tussen Duitsland, Rusland en Oostenrijk-Hongarije uit 1873:

Ondertitel (in vertaling):

De drie keizers; of de buikspreker van Varzin!

Toelichting:

Op de voorgrond van links naar rechts: de tsaar van Rusland, de keizer van Duitsland en de keizer van Oostenrijk-Hongarije.

Op de achtergrond: Bismarck

In Varzin (Oost-Pruisen) lag het buitenhuis van Bismarck.

bron 10

Een foto van Duitse soldaten die in augustus 1914 naar het front vertrekken:

Toelichting:

Op de wagon staat onder andere: "Van München via Metz naar Parijs" en "Slaapwagen met Münchner HB van de tap" (H(of) B(räu) is een Duits biermerk).

bron 11

Een fragment uit 1917 uit de herinneringen van een Duitse scholier:

Het voedsel werd schaars, de rijen werden langer en al gauw was het een dagelijks ritueel om naar de soepbedeling te gaan. Vooral vlees was bijzonder schaars. (...) Schoolkinderen werden uit de klas gehaald en we moesten huizen binnengaan en daar alles tellen, konijnen bijvoorbeeld en geiten en schapen. Door het tekort aan vlees leek iedereen wel konijnen te houden. En ze haalden hele klassen uit de school weg om de boeren op het veld te helpen. Dat vonden we leuk, maar het betekende wel dat we niet veel les kregen. Alle leraren waren toch weg als soldaat en in het hele land werd het leven er niet makkelijker op.

Destijds dachten veel mensen: "Deze oorlog duurt te lang." Sommigen zeiden dat ook onomwonden. Het algemene gevoel was dat de oorlog te lang duurde en dat Duitsland nog maar weinig kans maakte.

bron 12

Deze bron bestaat uit vier fragmenten:

fragment 1

Zeker, het betrof alleen op het land gestationeerde intercontinentale raketten en raketten in onderzeeërs. Strategische bommenwerpers zouden pas bij latere besprekingen aan de orde komen. (...) Het nieuws over het akkoord verspreidde zich snel en overal op de wereld slaakten de mensen een zucht van verlichting.

fragment 2

Namens mijn landgenoten, die ver weg aan de andere kant van de oceaan wonen, wil ik u vertellen dat ze er trots op zijn dat ze de afgelopen achttien jaar uw geschiedenis hebben mogen delen. Het is uniek in de geschiedenis dat na achttien jaar belegering deze stad nog zo vitaal, nog zo krachtig, en nog zo vol hoop en vastberadenheid is.

fragment 3

Tegen tien uur konden enige honderden demonstranten een viertal agenten van de afzetting van de Prinsengracht bij de Runstraat voorbijkomen. Tegen de achterkant van het Waarheid-gebouw (Felix Meritis), daar waar de pers staan, werden explosieve stoffen gesmeten. Vlammen laaiden op en luide knallen weerklonken. Maar de verdedigers van De Waarheid waren op hun post.

fragment 4

Wij vragen jullie, Sovjetcommunisten, leidende vertegenwoordigers van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie, om steun en hulp met alle middelen die jullie ter beschikking staan. Alleen met jullie hulp kan de Socialistische Republiek Tsjechoslowakije worden gered van het dreigende gevaar van een contrarevolutie.

bron 13

Eind jaren 1960, enkele jaren na zijn aftreden als partijleider van de Sovjet-Unie, verschijnen de memoires van Nikita Chroesjtsjov in de Verenigde Staten. Hij schrijft over de Cubacrisis:

Het einde van de Cubacrisis was een mijlpaal in de geschiedenis. Voor het eerst in de geschiedenis beloofden de Amerikanen plechtig dat zij een van de buurlanden niet zouden aanvallen en dat zij zich niet zouden mengen in de binnenlandse aangelegenheden van dat land. Het was een bittere pil voor de Verenigde Staten. (...) Wij zijn waardig opgetreden en hebben de Verenigde Staten gedwongen te demobiliseren en Cuba te erkennen, niet juridisch maar wel feitelijk.

Cuba bestaat nog steeds dankzij het verstandige beleid van de Sovjet-Unie bij het terugdrijven van de Verenigde Staten. Ik ben trots op wat wij gedaan hebben. Terugkijkend op deze episode ben ik trots op mijn volk, op het gevoerde beleid en op de diplomatieke overwinning die wij hebben behaald.

bron 14

Op 4 mei 1968 wordt Alexander Dubček, de leider van de communistische partij van Tsjechoslowakije, door de partijleiding van de Sovjet-Unie naar Moskou geroepen voor overleg. De Nederlandse tekenaar Eppo Doeve maakt hierover deze prent:

Toelichting:

Op de trui van de man links staat CCCP (de afkorting voor Sovjet-Unie) en Brezjnev (Leonid Brezjnev is in 1968 de partijleider van de Sovjet-Unie).

Op de trui van de man rechts staat CSSR (de afkorting voor Tsjechoslowakije) en Dubček.

Beide mannen zijn gekleed als ijshockeyspeler; in de Sovjet-Unie en in Tsjechoslowakije is ijshockey een populaire sport.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.